

Bez obzira jeste li ili niste naklonjeni radu Svjetske banke, ova će vam knjiga uvelike pomoći da spoznate visoku kvalitetu rada i metodološku utemeljenost analiza njenih stručnjaka. Kritičari rada Svjetske banke često navode da ona nedovoljnu pozornost posvećuje nedohodovnim obilježjima siromaštva, što se u ovoj publikaciji jasno pokazalo kao neutemeljeni prigovor. Iako promatrana regija ostvaruje zavidne stope gospodarskog rasta, on neće biti dovoljan ako se još i dalje ne razvijaju (i dosad razmjerno vrlo učinkoviti) sustavi socijalne skrbi i osiguranja, te (još uvijek previše **tromo**) tržište rada. U postizanju gospodarskog rasta, a posebice ublažavanja siromaštva građanima i pogotovo nositeljima političkih odluka sigurno će biti od velike koristi podrobnije upoznati ovu knjigu.

Predrag Bejaković

INTERNATIONAL LABOUR REVIEW

Godina 85, 2005.

I u 85. godini izlaženja, časopis *International Labour Review* Međunarodne organizacije rada kroz četiri je broja i dva temata predstavio interdisciplinarni presjek aktualnih tema i trendova vezanih uz rad, razvoj i (ne)zaposlenost. Ovom se prilikom čak dva članka bave regijom jugoistočne Europe, četiri zapošljavanjem mladih i djece, a jedan tematski broj posvećen je sudjelovanju žena na tržištu rada.

U prvome broju Marie-Laure Morin u članku *Labour law and new forms of corporate organization* ukazuje kako se radno zakonodavstvo prilagođava promjenama u strukturi rizika i odnosa moći u svijetu rada do kojih je došlo uslijed globalizacije, or-

ganizacijskog restrukturiranja te decentralizacije i fragmentacije proizvodnje. Uslijed ovih trendova pozitivno se zakonodavstvo susreće s novim izazovima u regulaciji radnih odnosa, identifikaciji tko je poslodavac i što čini radni odnos, kao i tko nosi odgovornost za radne uvjete i sigurnost na radu. Philippe Egger u radu *The economics of peace: Trends and prospects of the Palestinian economy and labour market* razmatra povezanost političke i ekonomske stabilnosti na primjeru Palestine, te ukazuje na prepreke razvoju i stabilnosti toj zemlji koja je izložena značajnim restrikcijama slobode kretanja roba, ljudi i kapitala. Iyanatul Islam se u članku *Circumventing macroeconomic conservatism: A policy framework for growth, employment and poverty reduction* hvata u koštac s ekonomskom razvojnom ortodoksijom. Iako su vrlo visoka inflacija i deficit neosporno povezani s krizom i niskim rastom, oni su endemski za relativno mali broj država. Autor ukazuje na nalaze prema kojima makroekonomska i fiskalna stabilnost nisu dovoljan preduvjet rasta, pogotovo ako ne vode novom zapošljavanju, zapostavljaju investicije u ljudski kapital i infrastrukturu ili neproporcionalno pritišću siromašne slojeve. Stoga zagovara razvoj mehanizama socijalne zaštite, jačanje institucija tržišta rada i inkluzivniji (barem tripartitni) pristup u donošenju politika. Svemu ovome prepreku predstavljaju ograničeni resursi i rašireni klijentelizam, ali i jednoobrazni pristup razvojnoj politici od strane institucija Breton Woodsa. Analiza stanja na tržištu rada Bugarske Alexandre Koleva u članku *Employment, job quality and poverty: A case study of Bulgaria* zanimljiva je iz više razloga. Prvo, studija prikazuje stanje oko 2001. godine, krajem perioda »rasta bez radnih mjesta« koji je bio tipičan za drugu tranzicijsku fazu. Ono je izuzetno slično stanju hrvatskog tržišta rada u tom periodu: visoka nezaposlenost, posebno mladih, raširena dugotrajna neza-

poslenost, niska aktivnost muškaraca i starijih osoba te sve rašireniji rad na određeno vrijeme. Ipak, Bugarska se razlikuje po nepovoljnijem položaju manjina (turske i romske), raširenijoj sivoj ekonomiji, slabijem poštivanju prava iz radnog odnosa, ali i manjoj zastupljenosti samozaposlenosti nego u Hrvatskoj. U međuvremenu se slika u obje zemlje popravila. Ukupna se nezaposlenost brže spustila u Bugarskoj, ali je udio dugotrajno nezaposlenih, kućanstava bez zaposlenih, pa čak i cjeloživotnog obrazovanja ostao povoljniji u Hrvatskoj. Drugo, studija ukazuje na mogućnost širokog raspona analiza koje se mogu izvesti kada zemlja raspolaže bogatijim asortimanom redovnih istraživačkih programa nego što postoje u Hrvatskoj. Dok su korelati siromaštva u kućanstvu slični onima poznatima za Hrvatsku (neimanje posla, veće obitelji, ukućani bez posla ili sa slabo plaćenim zaposlenjem), podaci o manjoj zaštićenosti u pojedinim sektorima (poljoprivredi, graditeljstvu i trgovini), te osoba u atipičnim oblicima zaposlenosti, kao i o općenito nepovoljnoj percepciji radnih uvjeta u Bugarskoj, pobuđuje istraživačku znatiželju u vezi odgovora na ova vrlo bitna pitanja u slučaju Hrvatske. Treće, autor je razlučio različite rizike na tržištu rada (bivanja neaktivnim, nezaposlenim, niskih primanja ili loših radnih uvjeta) te kroz seriju analitičkih modela identificirao skupine koje su izložnije svakom od tih rizika. Tako su osobe bez obrazovanja i Romi pojačano izloženi svim vidovima rizika, dok su ostale ranjive skupine (mladi, žene, stari, invalidi, osobe u depriviranim regijama) izložene specifičnim rizicima. Autor temeljem nalaza predlaže osnaživanje aktivnih politika zapošljavanja (koje su u Bugarskoj slično zapostavljene kao i kod nas), pojačanje socijalne zaštite, poglavito usmjerene djeci, te poboljšanje radnih uvjeta – koji predstavljaju ne samo bitan čimbenik kvalitete života i doličnog rada nego i dugoročno održive produktivnosti.

Drugi broj godišta posvećen je marginalnom položaju mladih na tržištima rada i posljedicama dječjega rada, te metodologiji njihova praćenja. Mladi ljudi širom svijeta nisu izloženi samo višoj razini nezaposlenosti, već su često zaposleni u privremenim (u slučaju razvijenih zemalja) ili neformalnim (u zemljama u razvoju) poslovima, na manje prestižnim sektorima poput trgovine i turizma (u razvijenim zemljama) ili poljoprivredi (u zemljama u razvoju), te na opasnijim i slabije plaćenim radnim mjestima, što sve nikako ne otjelovljuje doličan rad za kakav se zalaže MOR. Gianni Rosas i Giovanna Rossignotti u članku *Starting the new millenium right: Decent employment for young people* ukazuju na velike osobne i društvene gubitke koji proizlaze iz takvih početaka radnoga života, ali i odgađanja ulaska u svijet rada, te zagaraju politike tržišta rada koje bi imale u vidu stvaranje perspektivnog zaposlenja za mlade: od makropolitika poticanja zaposlenosti preko zakonske zaštite zaposlenja do aktivnih politika zapošljavanja. Alexandre Kolev i Catherine Saget i geografski nam približavaju ovu temu u radu *Understanding youth labour market disandvatnage: Evidence from south-east Europe*, na žalost s prilično parcijalnim podacima i površnom analizom. Iako postoje neke razlike, čitavu jugoistočnu Europu karakterizira značajno viša nezaposlenost mladih nego odraslih (između 2 i 4 puta više stope) i značajan broj mladih koji nisu niti na školovanju niti na tržištu rada. Ovo ima za posljedicu veći rizik od siromaštva, pojačane migracije, ali i pozitivnu eksternaliju u vidu duljeg ostajanja u obrazovnom sustavu. Krosseksijske regionalne analize nisu uspjele ustanoviti razlike u zaposlenosti mladih niti ih povezati s napretkom reformi, privatizacije, razlikama u plaćama ili demografskoj strukturi. U svim zemljama regije osim BiH, mladi većinom ne koriste naknadu za nezaposlene, a ciljani programi aktivnih politika zapošljavanja, pogotovo onih pre-

ventivnog tipa u promatranj 2001. godini, ako su i postojali nisu bili namijenjeni mladima.

Dječji rad je područje prema kojemu je usmjerena velika pažnja MOR-a, uključujući i SIMPOC ankete praćenja raširenosti dječjeg rada koje provodi u mnogim zemljama u razvoju. U ovome broju, temeljem takvog istraživanja u sedam zemalja Ranjan Ray i Geoffrey Lancaster u radu *The impact of children's work on schooling: Multi-country evidence* ustanovili su da i kod djece u dobi 12-14 godina, koja prema MOR konvenciji o minimalnoj dobi mogu biti angažirana u laganim oblicima rada, bilo kakvo sudjelovanje na tržištu rada vodi smanjenju vremena provedenog u učenju i manjoj participaciji u školi – dakle dugoročno pogoršanju životnih šansi.

U trećem broju, Alfred Wisskirchen, dugogodišnji dopredsjednik povjerenstva MOR-a za primjenu konvencija i preporuka kroz članak *The standard-setting and monitoring activity of the ILO: Legal questions and practical experience* iz povijesne i institucionalne perspektive pruža pregled djelatnosti i izazove vezane uz praćenje standarda Međunarodne organizacije rada. Peter Auer, Janine Berg i Ibrahim Coulibaly u članku *Is a stable workforce good for productivity* analitički i konceptualno razlažu vezu stabilnosti zaposlenja i produktivnosti. Nasuprot popularnoj tezi o globalnim trendovima sve manje sigurnosti zaposlenja, oni nalaze kako u proteklih petnaestak godina u većini razvijenih zemalja nije došlo do značajnije promjene u trajanju zaposlenja. Također nalaze kako zemlje gdje se prosječan staž smanjivao nisu imale brži rad produktivnosti, te kako je stabilnost radnih mjesta na razini tvrtke, ali i privrede povezana s rastom produktivnosti. Ovo tumače time što u pojedinoj organizaciji radnici stječu iskustvo specifično za tvrtku u kojoj rade, a koje pomaže podizanju produktivnosti. S druge strane, vrlo dug staž u tvrtci (preko deset ili dvadeset godina) povezan

je s padom produktivnosti, a zemlje gdje je prosječno trajanje zaposlenja visoko, imaju niske stope radne aktivnosti – jer je tamo iz zaposlenosti teško izaći, ali i ući. Iako je prosječno trajanje zaposlenja povezano s razinom zakonske zaštite zaposlenosti, sam osjećaj sigurnosti zaposlenja snažnije je povezan s količinom sredstava koje pojedina zemlja ulaže u politike tržišta rada (aktivne i pasivne). Takav vid socijalne zaštite nezaposlenih koja omogućava sigurnost, ali i fleksibilnost (tzv. fleksigurnost) predstavlja po poslodavce, zaposlenike i razvoj povoljniju alternativu rigidnom radnom zakonodavstvu.

Četvrti, tematski, broj razmatra razne aspekte i izazove zaposlenosti žena u vrlo različitim društvima i tržištima rada kakva su ona Južne Amerike, Pakistana, Japana, Južne Koreje i Švicarske. Lais Abramo i Maria Elena Valenzuela u članku *Women's labour force participation rates in Latin America* prikazuju recentne trendove u Južnoj Americi, regiji velikih nejednakosti i donedavno vrlo niske participacije žena na tržištu rada. Trendovi koje prikazuju nisu jednoznačni. U proteklih petnaestak godina došlo je do povećanja zapošljavanja žena svih razina obrazovanja i ekonomskih statusa, ali i rasta nezaposlenosti, koja je uglavnom veća od one muškaraca. Iako su nejednakosti u primanjima muškaraca i žena u Latinskoj Americi i dalje jedne od najviših u svijetu, razlika se polagano smanjuje. Isto se može reći i za sudjelovanje u neformalnom sektoru, gdje su žene mnogobrojne upravo na najmanje zaštićenim uličnim poslovima ili u ulozi kućne radne snage bez ikakve socijalne zaštite. Slične trendove prikazuje Junko Kumamoto-Healey u slučaju i dalje patrijarhalnog Japana, gdje je još uobičajena poslovna praksa poslodavaca usmjeravanje žena izvan menadžerskih karijera i u poslove s nepunim radnim vremenom. Ova je diskriminacija donedavno u Japanu imala i zakonske temelje, no sve veći broj zaposlenih žena (koje sada čine

preko 40% japanskih radnika), promjene u ekonomskoj i demografskoj strukturi, uvođenje međunarodnih standarda i emancipacija otvorili su put većoj rodnoj jednakosti u specifičnom japanskom svijetu rada. Utjecaj ekonomskih kriza na participaciju žena na tržištu rada analizirali su Kye Woo Lee i Kisuk Cho u članku *Female labour force participation during economic crises in Argentina and the Republic of Korea*. Oni su pronašli dva različita obrasca – efekt »dodatnog radnika«, odnosno aktivacije ukućana, prvenstveno žena, na tržištu rada tijekom krize kako bi kućanstva opstala. S druge strane, prema obrascu »supstitucije« u periodima krize, žene prve dobivaju otkaze te se inaktiviraju. Autori nalaze trendove i mehanizme u prilog objema tezama. Zaposlenost (ali i nezaposlenost) žena u Argentini povećala se tijekom krize, prvenstveno radi relativno raširenih javnih usluga skrbi za djecu koje su omogućavale ženama (isplativo) sudjelovanje u svije-

tu rada, ali i radi velike rodne razlike u plaćama koje su ih činile atraktivnijim poslodavcima. U Južnoj Koreji diskriminacija je bila izrazitija i barijere sudjelovanju žena daleko snažnije – što je rezultiralo njihovim povlačenjem iz svijeta rada u periodu krize. Razlike u obrascima zaposlenosti žena ne mogu se isključivo tumačiti promjenama u gospodarstvu, obitelji i institucijama, već i kulturnim čimbenicima. Fabio B. Loa i Pau Origoni u članku *The socio-cultural dimension of women's labour force participation choices in Switzerland* na primjeru švicarskih kantona, upotrebom popisnih podataka i metode klasifikacijskih stabala ustanovili su kako se, usprkos sličnoj demografskoj slici i socijalnim politikama, obrasci participacije žena u francuskom, njemačkom i talijanskom dijelu Švicarske značajno razlikuju.

Teo Matković